

СТАНОВИЩЕ

за научните трудове на гл. ас. д-р Магдалена Стефанова Абаджиева, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“, за нуждите на Секцията за история на българския език, обявен от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН в „Държавен вестник“, бр. 33 от 2026 г.

Автор на становището: проф. д-р Диана Георгиева Благоева-Стефанова, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

Със заповед № РД-09-36 от 01.06.2026 г. на Директора на Института за български език съм определена за член на Научното жури по обявления в ДВ, бр. 33 от 2026 г. конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“. Единствен кандидат в конкурса е гл. ас. д-р Магдалена Стефанова Абаджиева. Представеният комплект документи е пълен и съответства на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и вътрешните правилници на БАН и на ИБЕ.

За участие в конкурса кандидатката е представила значителна по обем и тематично единна научна продукция: хабилитационен труд – монографията „Книжнината на българите католици от XIX век и банатската книжнина“ (София, 2024); самостоятелната монография „Ръкописният българско-италиански речник на отец Маурицио от 1845 г. Изследване и текст“ (София, 2020); изготвената в съавторство с проф. д.ф.н. Марияна Цибранска-Костова христоматия „Текстове от книжнината на българите католици и банатската книжнина“ (София, 2026); участие в колективния том „Страници от историята на българската книжнина и език. Текстове и преводи“ (София, 2024), както и 26 статии, студии и доклади, публикувани в реферирани и рецензирани научни издания у нас и в чужбина. Част от публикациите са в съавторство, което е обичайна практика при колективни проекти и изследвания върху извори. Всички представени трудове са по тематиката на конкурса и надграждат проблематиката на дисертационния труд на кандидатката, без да повтарят публикациите за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Регистрирани са 28 цитирания на трудове на кандидатката в български и чуждестранни научни издания. Представени са данни за 17 участия на кандидатката в научни форуми у нас и в чужбина. М. Абаджиева е ръководител или участник в значими научни проекти, част от които са финансирани от ФНИ или са осъществени в рамките на двустранното международно сътрудничество на БАН с чуждестранни академии. Проектната активност на кандидатката свидетелства за умение да се привлича финансиране и да се организира колективна научна работа.

Научните търсения на М. Абаджиева са обединени около една централна проблематика: да се докаже, документира и направи обществено достойние принадлежността на книжнината и на говорите на българите католици – включително на банатската общност отвъд Дунав – към общобългарското езиково и културно наследство и идентичност. Изследователската ѝ работа има както научни, така и научно-приложни аспекти: издирване, разчитане и въвеждане в научно обращение на ръкописни паметници от XVIII и XIX в.; задълбочен лингвистичен анализ, насочен към извеждане на графико-правописни, лексикални, терминологични и етнолингвистични аргументи, обосноваващи приемствеността в тази книжнина; приложни дейности (дигитализация на изворите, правописни предложения за учебните издания на банатски български, създаване на христоматия и на буквар за децата в Румънски Банат), имащи непосредствено значение за образованието, за българистиката зад граница и за съхраняването на културната идентичност на банатските българи

Хабилитационният труд на кандидатката е първото цялостно изследване, посветено на книжнината на българите католици от XIX век – период, от който, както основателно отбелязва авторката, е запазен най-големият необработен досега материал. Монографията съдържа увод, осем глави, заключение, библиография, индекс на имената, резюме на английски език и приложение. В увода са формулирани пет хипотези: за съществуването на устойчив лексикален пласт, свързващ банатската книжнина с католическата книжнина от южните български земи; за принадлежността на този пласт към битовата и християнската лексика; за общи правописни характеристики, доказващи, че при съставянето на „Правописанието“ на Йозу Рил (1866) са ползвани паметници от южните земи; за продължаването в Банат на линията към доближаване на религиозните текстове до говоримия език; за съхраняването в банатската книжнина на старинна домашна лексика, засвидетелствана още в старобългарския период. Ходът на основното изложение в монографията е подчинен на проверката на тези хипотези, като анализът е целенасочен и с висока аргументативна стойност.

В първата глава е направен преглед на съществуващите изследвания върху книжнината на българите католици и е обоснована необходимостта от системно проучване на слабо познатата до този момент книжнина от XIX в. Във втората глава е представен критичен анализ на предлаганите досега периодизации и е въведен нов периодизационен критерий: преобладаващо ръкописната форма на разпространение чрез сборници за индивидуален прочит, снабдени с предисловия към конкретни читатели, която се установява след втората половина на XVIII в. Третата глава представя конкретни текстологични аргументи за въвеждането на новия периодизационен критерий чрез съпоставка на ръкописи, документиращи практиката за съставяне на книги за конкретни личности. Приносно е осмислянето на персонализирания сборник като социокултурна практика – книгата като инструмент за духовното и образователното израстване на отделния читател, както и това, че за първи път се анализират паметници, влезли в научно обращение едва през последните години (два от тях са издирени от самата авторка). Следващата глава също има приносна стойност с документирането на неизвестни досега типове паметници в българската католическа традиция – съдържащи лексика от всекидневния живот или отнасящи се към юридическо-битовия жанр. Петата и шестата глава са концентрирани върху анализ на графико-правописните системи и банатската норма. Показана е както приемствеността, така и вътрешната динамика на усъвършенстване на графиката. Бегло споменатото от Милетич сведение, че Рил е ползвал книгите на Яковски, за първи път получава системно графико-правописно доказателство и така се потвърждава една от основните хипотези на труда. Особено ценно е наблюдението за посоката на развитието: ако книжнината от втората половина на XVIII век преодолява диалектните черти, без да ги отразява графично, то по-късната традиция все повече се съобразява с фонетиката на говора – тенденция, която банатската норма довежда докрай. Следващата глава систематизира най-характерните фонетични явления по материал от четири паметника. Направен е важният извод, че текстове, писани от чужденци (отците Канова, Едуардо, Бенвенуто и Маурицио) последователно предават българската диалектна основа, което ги легитимира като пълноценни извори за историята на българския език. Най-обемната осма глава представя подробен анализ на лексикални данни, като лексиката от южните земи е екскерпирана от седем паметника, а банатската – от шест издания от XIX – XX в.; и от речника на Ст. Стойков. Установено е наличието на общ пласт битова и християнска лексика, чрез което убедително се доказва тезата за приемственост и устойчива традиция в книжнината на българите католици.

Монографията „Ръкописният българско-италиански речник на отец Маурицио от 1845 г.“ също има приносен характер. Тя прави общодостъпен уникален извор за бита,

материалната и духовната култура и говора на българите католици от средата на XIX в. – единствения запазен паметник на общността от този период, който не е пряко обвързан с религиозните практики. Особена стойност имат регистрираните в речника диалектизми и думи, незасвидетелствани в лексикографските източници. Тематично свързани с тази проблематика са публикациите в „Чуждоезиково обучение“ (2019) и в италианското списание *Catechesi* (2025).

Христоматията „Текстове от книжнината на българите католици и банатската книжнина“ за първи път представя системно тази книжнина в диахронен обхват от XVII до XXI в. Текстовете са придружени от уводни бележки и са адаптирани за учебни цели, което придава на изданието висока приложна стойност за университетското обучение, за българистиката зад граница и за самата католическа общност. Методическите принципи на съставителството са отделно обосновани в статия в „Чуждоезиково обучение“ (2023). Участието на кандидатката в колективния том „Страници от историята на българската книжнина и език. Текстове и преводи“ (2024) потвърждава уменията ѝ за работа с текстове от широк хронологичен диапазон и за представянето им пред по-широка аудитория.

Цикълът статии за говора на Белене открива ново диалектоложко поле в работата на кандидатката. Върху материали, събрани от родена в града информаторка, и върху собствени наблюдения авторката описва лексиката на този типичен северен павликянски говор по тематични групи. Оригинален етнолингвистичен принос е анализът на конфесионално маркираната лексика в статията за опозицията свое – чуждо (2024). Изследванията на християнските названия (2025) установяват и системни успоредици с банатския говор, с което беленската лексика се превръща в още едно свидетелство за единството на павликянските говори от двете страни на Дунав. Така изследванията на М. Абаджиева свързват историческата книжнина с живата реч и същевременно създават ценна емпирична база за лексиката на този говор. Мотивираната в няколко от публикациите необходимост от речник на говора на българите католици от Белене заслужава да бъде осъществена като следващ голям изследователски проект.

Приносите на д-р Абаджиева в аналитичната, приложната и работата с извори може да се систематизират така: откриване, описание и издаване на непознати за науката паметници и типологично обогатяване на представата за писмената култура на българите католици; разширяване и обогатяване на научното знание за книжнината на българите католици от XIX в. чрез уточняване на периодизацията и задълбочен анализ на езиковите характеристики на тази книжнина, доказване на устойчива правописна традиция и на опити за книжовна норма върху латинска графика, установяване на графична, правописна и лексикална приемственост между книжнината от южните български земи и банатската книжнина, обосноваване на понятието „език на българската католическа книжнина“, прецизиране на термините „банатски говор“ и „палкенски език“; събиране и анализ на емпирични данни (нови анкетни данни за езиковото самосъзнание на банатските българи и теренни данни за говора на Белене); създаване на научно-приложни ресурси за целите на образованието.

Представените трудове отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ, на Правилника за неговото прилагане и на съответните вътрешни правилници, а минималните национални изисквания са покрити по всички групи показатели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

М. Абаджиева е езиковед с ясно очертано изследователско поле и изпъква като един от водещите специалисти в това поле у нас. Нейната изследователска дейност е ценна не само с теоретичните приноси, но и с непосредствената обществена стойност за българските общности зад граница.

Въз основа на всичко изложено убедено давам **положителна оценка** на научната продукция на кандидатката и предлагам на уважаемото Научно жури да предложи на Научния съвет на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН да избере гл. ас. д-р Магдалена Стефанова Абаджиева на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“, за нуждите на Секцията за история на българския език.

28.07.2026

Подпис:

Проф. д-р Диана Благоева-Стефанова